

УДК 342.133(477)

Ольга Василівна ДУДКО,

аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності

навчально-наукового інституту № 1

Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ЗВЕРНЕННЯ ЗАХИСНИКА ІЗ КЛОПОТАННЯМ ПРО ПОВЕРНЕННЯ ОБВИНУВАЛЬНОГО АКТА ПРОКУРОРУ, ЯКЩО ОСТАННІЙ НЕ ВІДПОВІДАЄ ВИМОГАМ СТ. 291 КПК УКРАЇНИ

Тактична діяльність адвоката до підготовчого судового засідання має важливе значення для ефективної участі клієнта в ньому, є вагомим підґрунтям для вирішення завдань, які вирішує адвокат на даному етапі кримінального провадження.

З метою реалізації прав підзахисного, захисник повинен подати до суду клопотання про повернення обвинувального акта прокурору, якщо останній не відповідає вимогам ст. 291 КПК [1]. Аналогічно він повинен вчинити у разі невідповідності таким приписам клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, а також коли не вказана інформація про захід медичного (виховного) характеру, який пропонується застосувати. Безініціативність захисника у разі наявності у зазначених кінцевих документах досудового розслідування недоліків, може стати підґрунтям для подальших зловживань прокурором.

Зазначимо, що КПК передбачає можливість самостійного ініціювання прокурором повернення судом обвинувального акту у випадку встановлення порушень вимог КПК щодо його форми та змісту. Проте, як свідчить практика, часто без ініціативної діяльності у цьому захисника не обходиться. Так, у підготовчому судовому засіданні у кримінальному провадженні прокурор заявив до Шевченківського районного суду м. Києва клопотання про повернення прокурору клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру у зв'язку із тим, що воно не підписаний прокурором, а також що долучена до нього розписка про отримання копії клопотання та реєстру матеріалів досудового розслідування, не містить підпису підозрюваного [2]. Такі клопотання заявляються досить часто та вказують на наявність перешкод до розгляду кримінального провадження судом, коли ці перешкоди, виражені в порушеннях закону, виключають можливість постановлення судом вироку.

Виключається можливість винесення судового рішення у випадках, коли обвинувальному акті відсутні: анкетні відомості кожного

обвинуваченого, потерпілого; прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора; виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення; обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання; підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, які прокурор вважає встановленими; розмір витрат на залучення експерта; дата та місце його складення та затвердження. Рідше – це документи, які обов'язково додаються до обвинувального акта: реєстр матеріалів досудового розслідування; цивільний позов, пред'явлений під час досудового розслідування; розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову; розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову; довідка про юридичну особу, щодо якої здійснюється провадження.

За даними досліджених матеріалів кримінальних проваджень, типовими підставами повернення обвинувального акта прокуророві є такі: в обвинувальному акті всупереч п. 5 ч. 2 ст. 291 КПК не повністю викладені фактичні обставини вчиненого, які прокурор та слідчий вважають встановленими; відсутність формулювання обвинувачення в обвинувальних актах, яке підміняється викладанням тексту повідомлення про підозру; невідповідність кримінального правопорушення його кваліфікації та ін.

Як засвідчує аналіз ухвал апеляційних судів, у кримінальних провадженнях захисники активно послуговуються можливістю заявити клопотання про повернення обвинувального акта. Так, у підготовчому судовому засіданні Чернігівський районний суд Чернігівської області відмовив у задоволенні клопотання захисника про повернення обвинувального акта, як такого, що не відповідає вимогам КПК України, оскільки в ньому не зазначено формулювання обвинувачення та в реєстрі матеріалів досудового розслідування не відображена процесуальна дія вручення обвинувального акта [3]. У даному випадку захисник недостатньо уваги приділив обґрунтуванню заявленого клопотання. Однак слід визнати, що далеко не завжди судом приймається рішення на користь публічного обвинувачення, що свідчить про доцільність заявлення таких клопотань стороною захисту з акцентом на обґрунтування доводів ініціатора.

Негативні наслідки для обвинуваченого породжують випадки ігнорування під час підготовчого судового провадження не тільки прокурором, а й безініціативним захисником, допущеної стороною обвинувачення неконкретності у формулюванні обвинувачення

особи у вчиненні кримінального правопорушення. Таку бездіяльність, яка полягає у порушенні права особи на захист, визнається судовою практикою істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону. Наприклад, задовольняючи касаційну скаргу засудженого та скасовуючи вирок Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області та ухвалу відповідного суду апеляційної інстанції ВССУ зазначив, що зі змісту обвинувального акту слідчим не сформульовано обвинувачення А. у вчиненні злочину за ч. 1 ст. 286 КК України, що є порушенням вимог ст. 291 КПК України [4]. Зазначена обставина залишилась як поза увагою прокурора, що брав участь у розгляді даного провадження в суді першої інстанції, так і місцевого суду та суду апеляційної інстанції.

За таких обставин, саме захисник обвинуваченого повинен виявляти належну активність щодо заявлення клопотань під час підготовчого судового провадження, звернення відповідних судових інстанцій у разі виявлення таких порушень прав клієнта на подальших стадіях кримінального провадження. Адже його завданням, на відміну від опонента-прокурора, є не забезпечення оперативності просування кримінального провадження зі стадії підготовчого провадження до судового розгляду, а, насамперед, захист прав та законних інтересів підзахисного.

Список бібліографічних посилань

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 12.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 22.09.2019).

2. Ухвала Шевченківського районного суду м. Києва від 16.04.2014 : справа № 761/9573/14-к // Єдиний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38143095> (дата звернення: 22.09.2019).

3. Ухвала Чернігівського районного суду Чернігівської області від 08.08.2016 : справа № 748/1496/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/59505024> (дата звернення: 22.09.2019).

4. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12.03.2015 : справа № 5/220/км15 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43226236> (дата звернення: 22.09.2019).

Одержано 30.09.2019